

Krystyna Świetlik

Zakład Badań Rynkowych

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut

Badawczy w Warszawie

Preferencje konsumentów na rynku żywności w Polsce w warunkach deflacji w latach 2014–2015

Wstęp

W naukach ekonomicznych dochody, ceny i preferencje konsumentów są uznawane za podstawowe determinanty popytu. Konsument, dążąc do zaspokojenia swoich potrzeb, kierując się wysokością swoich dochodów, poziomem i strukturą cen oraz określonymi motywami, dokonuje wyboru pewnej, odpowiadającej jego oczekiwaniom, kombinacji dóbr. Dochody gospodarstw domowych, należące do najważniejszych obiektywnych uwarunkowań procesu zaspokajania potrzeb i zachowań w sferze konsumpcji, na rynku przekształcają się w realną siłę nabywczą i określają wolumen popytu, podczas gdy ceny towarów i usług konsumpcyjnych decydują o jego rzeczowej strukturze. Popyt reaguje na zmiany dochodów, ale nabywca, który ma dany dochód, reaguje głównie na zmiany cen [Świetlik 2008].

Badania rynku przeprowadzone w wielu krajach i w różnych przedziałach czasowych wskazują, że zmiany popytu pod wpływem dochodów i reakcje konsumentów na ceny podlegają pewnym prawidłowościom¹. Ze zmianą dochodów wiążą się prawidłowości dotyczące poziomu i struktury wydatków, dostrzeżone i opisane przez Ernesta Engla [Żelazna 2002] oraz efekty substytucyjne polegające na przechodzeniu od dóbr niższego rzędu do dóbr wyższego rzędu, których graficznym obrazem są krzywe Törnquista [Mynarski 1987, Osińska 2007].

¹Badanie związku dochodów i popytu na żywność ma bogatą i wieloletnią tradycję w polskiej literaturze ekonomicznej. Zajmowali się tym m.in.: A. Woś, Cz. Kos, B. Gulbicka, Z. Krasiński, S. Mynarski, J. Piasny, B. Podolec, J. Szwacka-Salmonowicz i Z. Zielińska.

Zależność między ceną a popytem można rozpatrywać w dwóch wymiarach: (1) jako zależność między zmianami ogólnego poziomu cen a zmianami wielkości całkowitego popytu oraz (2) jako zależność między zmianami cen konkretnego produktu a zmianami wielkości popytu na ten produkt zgłaszanego przez nabywcę. Funkcjonalną zależność między wysokością popytu na dany towar a poziomem ceny tego towaru określa prawo popytu. Istota tej prawidłowości polega na tym, że wraz ze spadkiem cen, przy niezmiennych innych czynnikach, wzrasta wielkość popytu i odwrotnie. W przeważającej liczbie przypadków wielkość popytu na dany towar zmienia się w przeciwnym kierunku w stosunku do zmiany jego ceny rynkowej [Nasiłowski 2016, s. 67–69]. Jednakże w zależności od rodzaju dóbr i elastyczności popytu, reakcje konsumentów na zmianę ceny mogą być różne. Wpływ cen nie ogranicza się bowiem tylko do artykułów, których ceny ulegają zmianie, ale rozciąga się również na inne artykuły, pozostające w związku substytucyjnym bądź komplementarnym w stosunku do artykułów, które drożeją lub tanieją. W przypadku substytutów wielkość popytu zmienia się w tym samym kierunku, co cena, a w przypadku produktów komplementarnych – w kierunku przeciwnym [Bywalec i Rudnicki 2002].

Teoria racjonalnego zachowania się konsumenta zauważa, że zmiana ceny wywołuje dwa nakładające się na siebie efekty: efekt substytucyjny, zwany efektem Marshalla oraz efekt dochodowy, zwany efektem Hicksa [Beksiak 2000, Kowrygo 2000, Begg i in. 2014]. Efekt substytucyjny polega na rozszerzeniu popytu na produkt, który relatywnie tanieje i zastąpieniu nim (w całości lub częściowo) produktów, które stają się relatywnie droższe. Efekt dochodowy z kolei polega na zmianie realnych dochodów pod wpływem zmian cen i na wydatkowaniu tych zmienionych dochodów na zakup różnych produktów, niekoniecznie tych, na które cena się zmieniła. W niektórych przypadkach efekt dochodowy może osłabić lub całkowicie zneutralizować skutki efektu substytucyjnego.

Analizując reakcje konsumentów na zmiany cen, należy również pamiętać o ścisłym związku ceny z jakością towaru. Konsument maksymalizując swoją użyteczność, stara się wybrać taką opcję zakupu, która pozwala mu osiągnąć możliwie najwyższą jakość przy określonej cenie. W praktyce dla wielu konsumentów optymalnym wyborem może być produkt nie najtańszy, lecz o wyższej cenie, oferujący jednak wyższą jakość. Ze względu więc na różnorodne reakcje psychologiczne konsumentów na ceny zachowania nabywców mogą znacznie odbiegać od ogólnych teorii ekonomicznych [Kotler 1994].

Teoria wyboru konsumenta wymienia trzeci czynnik wpływający na popyt, a mianowicie indywidualne preferencje, będące wyrazem pozaekonomicznych motywów postępowania, postaw, gustów, tradycji, nawyków i upodobań itp. [Nasiłowski 2016, s. 41, 66]. Termin „preferencje” pochodzi z języka łacińskiego od czasownika *praeferre*, tzn. woleć [Winniczuk 1994, s. 588]. W Leksykonie mar-

ketingu jest on interpretowany jako: „Subiektywne oceny lub system ocen, którymi kieruje się konsument, dokonując określonego wyboru. Preferencje pojawiają się wtedy, kiedy konsument wybiera jedną potrzebę czy też dobro lub usługę z wielu możliwych. Wybór ten jest zwykle zdeterminowany uznawanym systemem wartości” [Altkorn i Kramer 1998, 1988, s. 193–194]. Murray N. Rothbard rozważając teorię wyboru konsumenta, stwierdza: „Przedmiotem ekonomii jest analiza ludzkiego działania. Każde działanie ujawnia wybór oparty na preferencji: preferencji jednej alternatywy w stosunku do innych” [Rothbard 2007, s. 465]. Zdaniem G. Backera, twórcy ekonomicznej teorii zachowań ludzkich, relacje między potrzebami odczuwanymi przez wspólnie gospodarujących członków gospodarstwa domowego a możliwościami ich zaspokojenia wyznaczają stałe preferencje dotyczące fundamentalnych aspektów życia, tj. zdrowia, prestiżu, zadowolenia itp. [Backer 1990, 1990, s. 27]. Preferencje odnoszą się także do opinii konsumenta o danym produkcie. Konsument, biorąc pod uwagę własne potrzeby, ocenia użyteczność różnych produktów, przedkładając jedne nad drugie. Preferencje można więc określić jako subiektywne skale wartościowania zachowań konsumpcyjnych. Ujawniają się one na rynku i modyfikowane działaniem czynników ekonomicznych kreują popyt. Obserwując skutki decyzji konsumentów, tj. zakupy realizowane przy danych cenach, i mając informacje o zmianach cen rynkowych, można wnioskować o preferencjach, jakimi kierują się konsumenci przy podejmowaniu decyzji. Preferencje konsumentów przejawiają się w aktach jego wyboru, stąd w badaniach empirycznych struktura preferencji jest identyfikowana ze strukturą wydatków gospodarstw domowych.

Cel i metodyka badań

Pierwsza połowa drugiej dekady XXI wieku była dla rynku żywnościowego w Polsce czasem wielu wyzwań związanych m.in. z przewyciężaniem skutków światowego kryzysu finansowo-gospodarczego, rosyjskiego embarga i nienotowanej od 2003 roku deflacji. Spadkowi cen żywności towarzyszyło zmniejszenie się tempa wzrostu cen konsumpcyjnych ogółem, wydatna poprawa sytuacji dochodowej ludności oraz istotna zmiana struktury kosztów utrzymania spowodowana m.in. spadkiem cen nośników energii i paliw. W kontekście tych zjawisk nasuwają się pytania: Jak w tych warunkach kształtowały się zachowania konsumpcyjne gospodarstw domowych związane z zaspokajaniem żywnościowych potrzeb? Czy były kontynuacją, czy odwróceniem dotychczasowych trendów? Czy przebiegały zgodnie z oczekiwaniami uczestników rynku? Czy doprowadziły do odbudowy poziomu spożycia żywności zdeprecjonowanego w czasie kryzysu? W prezentowanym artykule podjęto próbę znalezienia odpowiedzi na

te pytania oraz korzystając z dorobku wiedzy teoretycznej i empirycznej, dokonano oceny reakcji konsumentów na zmianę uwarunkowań popytowych na rynku żywności w latach 2014–2015.

Do realizacji tego zamierzenia posłużyła analiza zmian poziomu i struktury wydatków gospodarstw domowych na żywność oraz ilościowego spożycia podstawowych grup żywności w gospodarstwach domowych w Polsce w latach 2014–2015 na tle lat wcześniejszych. Odwołanie się do lat wcześniejszych pozwoliło na dokonanie ocen i porównań zaobserwowanych zjawisk ekonomicznych z dłuższej perspektywy czasowej oraz wyciągnięcie bardziej prawidłowych wniosków. W artykule przedstawiono również kierunki i skalę zmian cen detalicznych żywności oraz wybranych komponentów inflacji. W aspekcie podmiotowym przeprowadzone badania obejmowały indywidualne gospodarstwa domowe, identyfikowane w teorii ekonomii z pojęciem „konsument” [Nasiłowski 2016, s. 40]. W badaniach bezpośrednich Główny Urząd Statystyczny (GUS) jako jednostkę badania definiuje gospodarstwo domowe, które stanowi grupa osób mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. Z kolei badaniu nie podlegają gospodarstwa domowe zamieszkałe w obiektach zbiorowego zakwaterowania [GUS 2015a]. Zakres przedmiotowy podjętych analiz dotyczył dochodów, wydatków i fizycznego spożycia żywności na poziomie mikroekonomicznym oraz indeksów cen detalicznych wybranych grup towarów i usług konsumpcyjnych. W artykule przedmiot badań ograniczono do identyfikacji zmian w strukturze preferencji konsumpcyjnych w gospodarstwach domowych ogółem.

Podstawowym źródłem danych statystycznych były wyniki badań budżetów gospodarstw domowych GUS z 2008 roku i z lat 2013–2015 oraz publikowane przez GUS szeregi czasowe charakteryzujące badane kategorie cenowe. Dane budżetowe obejmowały m.in. poziom przeciętnych miesięcznych dochodów rozporządzalnych w przeliczeniu na osobę oraz poziom całkowitych wydatków gospodarstw domowych, w tym na żywność i napoje bezalkoholowe oraz poszczególne grupy artykułów żywnościowych. W celu scharakteryzowania cenowych determinant popytu posłużono się szacowanymi przez GUS wskaźnikami cen detalicznych towarów i usług konsumpcyjnych, tj. zagregowanymi średniorocznymi indeksami cen o stałej i zmiennej podstawie. Szczegółowy obraz zmian cen uzyskano przez porównanie indeksów cząstkowych, tj. względnych zmian cen mniejszych grup produktów. Istotnym źródłem informacji była także literatura przedmiotu oraz własne analizy statystyki rynkowej. W badaniach zastosowano metody analizy statystycznej i ekonomicznej, rozumowań indukcyjnych i dedukcyjnych, a w szczególnych przypadkach posłużono się metodą analizy opisowej, metodą porównań w czasie oraz heurystyczną (odwołującą się do wiedzy i własnego doświadczenia). Zaobserwowane zjawiska ekonomiczne przedstawiono w formie opisowej i graficznej (tabele i wykresy).

Przyczyny i skala deflacji na rynku żywnościowym w Polsce w latach 2014–2015

W czasie ostatniego światowego kryzysu finansowo-gospodarczego na rynkach międzynarodowych utrzymywały się stosunkowo wysoka inflacja i duży wzrost cen żywności, stymulując silnie dynamikę cen na polskim rynku żywnościowym [Świetlik 2009, Marczewski 2011, Świetlik 2013a, The World Bank 2014]. W 2013 roku, w porównaniu z 2008 rokiem, w Polsce ceny żywności zwiększyły się o 20,5%, przy wzroście średniego poziomu cen towarów i usług konsumpcyjnych o 15,9% (tab. 1). Duży wzrost światowych cen surowców energetycznych doprowadził do istotnego podrożenia krajowych nośników energii i paliw oraz wzrostu kosztów utrzymania mieszkania i transportu, istotnie obciążających budżety rodzin.

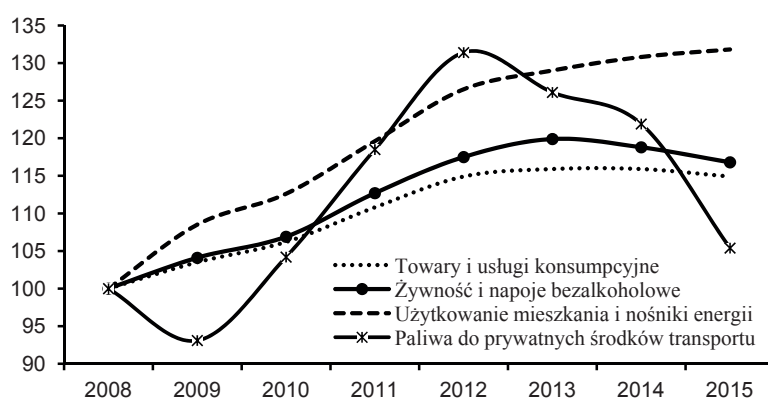
Tabela 1

Wskaźniki cen wybranych grup towarów i usług konsumpcyjnych w Polsce w latach 2013–2015

Wyszczególnienie	2013		2014	2015	
	2008 = 100	rok poprzedni = 100		2013 = 100	
Towary i usługi konsumpcyjne	115,9	100,9	100,0	99,1	99,1
Napoje alkoholowe i tytoń	128,7	103,5	103,7	101,2	104,9
Użytkowanie mieszkania i nośniki energii	129,1	102,0	101,4	100,7	102,1
nośniki energii	131,0	99,5	100,1	100,1	100,2
Transport	117,3	98,2	97,7	91,1	89,0
paliwa do prywatnych środków transportu	126,1	96,0	96,6	86,5	83,6
Żywność i napoje bezalkoholowe	119,9	102,0	99,1	98,3	97,4
Żywność	120,5	102,2	99,1	98,2	97,3
Pieczywo i produkty zbożowe	120,9	101,1	100,1	99,6	99,7
Ziemniaki, warzywa i przetwory	118,7	110,7	96,4	99,3	95,7
Owoce i przetwory	119,0	102,2	97,2	101,7	98,9
Mięso i przetwory mięsne	124,1	101,8	98,9	97,0	95,9
mięso wieprzowe	119,9	100,8	97,0	94,0	91,2
Ryby i owoce morza	131,1	101,1	100,0	99,7	99,7
Tłuszcze jadalne	122,4	102,1	99,7	93,6	93,3
masło	124,2	104,2	102,5	89,9	92,1
Artykuły mleczarskie	109,3	102,2	103,8	96,9	100,6
Jaja	138,9	93,3	93,7	98,0	91,8
Cukier i wyroby cukiernicze	122,1	98,3	93,5	99,1	92,7
cukier	137,2	91,7	71,2	91,0	64,8
Napoje bezalkoholowe	114,5	100,3	99,7	99,6	99,3

Źródło: GUS [2009–2016b], niepublikowane dane GUS i obliczenia własne.

W 2012 roku rozpoczął się proces zmniejszania się cen żywności na globalnych rynkach trwający przez trzy kolejne lata². Według FAO w 2015 roku, w porównaniu z 2011 rokiem, światowe ceny żywności obniżyły się przeciętnie o 28,2%, po wzroście o 42,4% w latach 2008–2011 [FAO 2017]. Zjawiska te nie pozostały bez wpływu na polski rynek żywnościowy. W 2013 roku w Polsce wzrost cen żywności wyraźnie spowolnił, a w 2014 roku był ujemny, przy stabilizacji średniego poziomu cen konsumpcyjnych. W 2015 roku spadek cen żywności zwiększył się, powodując obniżkę cen konsumpcyjnych ogółem (rys.).

Rysunek

Dynamika cen wybranych grup towarów i usług konsumpcyjnych w latach 2008–2015 (2008 r. = 100)

Źródło: GUS [2016] i obliczenia własne.

Deflacja na rynku żywnościowym była w Polsce zjawiskiem nienotowanym od lat 2002–2003³, a średnioroczny spadek cen towarów i usług konsumpcyjnych wystąpił po raz pierwszy w okresie po 1989 roku. Zadecydowały o nim głównie czynniki zewnętrzne, w tym zwłaszcza duży spadek cen surowców energetycznych⁴ i rolno-żywnościowych na rynkach światowych, spowolnienie globalnego popytu i związane z tym skurczenie się zagranicznych rynków zbytu oraz niska dynamika cen w otoczeniu polskiej gospodarki (zerowa stopa inflacji w strefie euro). Do obniżenia się cen podstawowych surowców rolnych na świecie przyczyniły się przede wszystkim korzystne warunki agropstryrodnicze w 2014 roku i w I półroczu 2015 roku, a w Polsce dodatkowo – rosyjskie embargo na import produktów żywnościowych m.in. z krajów UE oraz utrata przez polskich producen-

²Do lutego 2016 roku.

³W 2002 roku ceny żywności i napojów bezalkoholowych obniżyły się o 0,7%, a w 2003 roku o 1,0% r/r.

⁴Spadek cen dotyczył głównie ropy naftowej, a także węgla kamiennego i gazu, czyli surowców energetycznych silnie skorelowanych z dynamiką cen żywności.

tów możliwości zbytu wieprzowiny na wielu zagranicznych rynkach w związku z wykryciem w Polsce ognisk afrykańskiego pomoru świń [Świetlik 2016, s. 17, 22–27].

W 2015 roku, w porównaniu z 2013 rokiem, obniżyły się w Polsce ceny wszystkich podstawowych grup produktów żywnościowych, z wyjątkiem artykułów mleczarskich. Istotnie zmalały m.in. ceny cukru, tłuszczów wieprzowych, mięsa wieprzowego, jaj, masła i mięsa drobiowego. Korzystnie dla konsumentów kształtowały się także ceny pozostałych grup towarów i usług konsumpcyjnych, w tym zwłaszcza usług bytowych, w związku z wyhamowaniem dynamiki cen nośników energii i głębokim spadkiem cen paliw do prywatnych środków transportu.

Miejsce żywności w strukturze konsumpcji

Deflacji towarzyszył wzrost aktywności gospodarczej Polski, poprawa sytuacji na rynku pracy i przyspieszenie dynamiki wzrostu dochodów ludności. Na podstawie rachunków narodowych GUS szacuje, że w 2015 roku, w stosunku do 2013 roku, dochody realne w sektorze gospodarstw domowych zwiększyły się o 5,9%, wobec wzrostu o 1,7% w dwóch poprzednich latach. Z badań budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2015 roku przeciętne miesięczne dochody rozporządzone w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych ogółem były o 3,7% większe niż w 2013 roku, podczas gdy w latach wcześniejszych wykazywały tendencję malejącą (tab. 2). Spadek bezrobocia i znaczny wzrost płac realnych przyczyniły się do poprawy nastrojów konsumentów [GUS 2015b] i ożywienia popytu konsumpcyjnego, w tym także na żywność (tab. 3).

Tabela 2

Przeciętne miesięczne dochody rozporządzone i wydatki na osobę w gospodarstwach domowych w latach 2009, 2013–2015

Wyszczególnienie	2009	2013	2014	2015
Dochód rozporządzalny [zł/os.]	1114,49	1299,07	1340,44	1386,16
Dynamika realna – rok poprzedni = 100	103,0	100,7	103,2	104,3
Wydatki ogółem [zł/os.]	956,68	1061,70	1078,74	1091,19
Dynamika realna – rok poprzedni = 100	102,2	100,1	101,6	102,1
Wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe [zł/os.]	240,08	264,36	263,34	262,32
W wydatkach ogółem [%]				
Dynamika realna – rok poprzedni = 100	99,8	98,2	100,5	101,3
W wydatkach ogółem [%]	25,1	24,9	24,4	24,0
Wydatki na gastronomię w wydatkach na żywność i napoje bezalkoholowe [%]	7,4	9,9	15,4	15,6

Źródło: GUS [2016, s. 283–284] i obliczenia własne.

Tabela 3

Dynamika realnych wydatków i struktura przeciętnych miesięcznych nominalnych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych

Wyszczególnienie	Dynamika wydatków realnych		Struktura [%]			
	2013/ /2008 = 100	2015/ /2013 = 100	2008	2013	2014	2015
Wydatki ogółem	101,3	103,7	100,0	100,0	100,0	100,0
Towary i usługi konsumpcyjne	101,5	103,4	95,7	95,8	95,6	95,6
Żywność i napoje bezalkoholowe	95,4	101,9	25,6	24,9	24,4	24,0
Napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe i narkotyki	89,1	94,5	2,6	2,6	2,5	2,5
Towary nieżywnościowe i usługi	104,8	104,9	65,9	66,7	67,1	67,4
odzież i obuwie	135,1	121,5	5,5	5,1	5,4	5,4
Użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii	100,0	97,5	18,9	20,8	20,1	20,1
nośniki energii	102,8	95,6	10,7	12,2	11,5	11,4
wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego	92,5	111,2	5,5	4,7	4,9	5,0
zdrowie	105,9	104,6	4,8	5,1	5,0	5,3
transport	95,8	105,1	10,1	9,6	9,2	8,8
łącznie	141,2	98,3	4,8	5,2	5,0	5,0
rekreacja i kultura	90,6	104,4	7,9	6,5	6,5	6,7
edukacja	97,3	91,7	1,2	1,2	1,1	1,0
restauracje i hotele	142,4	144,1	2,0	2,9	4,2	4,2
pozostałe towary i usługi	116,2	106,4	5,2	5,8	5,8	5,9
Wydatki pozostałe	97,9	110,3	4,3	4,2	4,4	4,4

Źródło: GUS [2009–2016a] i obliczenia własne.

Z danych zawartych w tabelach 2 i 3 wynika, że pomiędzy 2013 a 2015 rokiem w gospodarstwach domowych ogółem przeciętne miesięczne realne wydatki na zakup towarów i usług konsumpcyjnych (w przeliczeniu na osobę) wzrosły o 3,4%, w tym na żywność i napoje bezalkoholowe o 1,9%. Wzrost efektywnego popytu na żywność nastąpił po pięciu latach systematycznych spadków. Jego skalę można określić jako umiarkowaną, choć spadek cen żywności był większy niż ogólnego poziomu cen. „Oszczędności” z tego tytułu gospodarstwa domowe ulokowały na innych rynkach. Przyspieszeniu uległa dynamika realnych wydatków na towary nieżywnościowe i usługi, w tym zwłaszcza te związane z wyposażeniem mieszkania i prowadzeniem gospodarstwa domowego. Było to odwróceniem

tendencji obserwowanej w okresie spowolnienia gospodarczego, kiedy realne wydatki na zakup tych towarów zmalały o 7,5%. Spadek cen żywności umożliwił zrealizowanie zakupów dóbr i usług odłożonych w czasie z powodu kryzysu. Znacząco wzrosły realne wydatki gospodarstw domowych na usługi restauracyjne i hotelowe, odzież, obuwie oraz transport. Zwiększył się popyt na towary i usługi związane ze zdrowiem oraz rekreacją i kulturą. Spadły natomiast realne wydatki na edukację oraz na alkohol i tytoń, co było kontynuacją trendów z lat wcześniejszych. Zmalały także realne wydatki na użytkowanie mieszkania i nośniki energii oraz łączność (tab. 3). Szczególne znaczenie miało obniżenie się kosztów usług bytowych i nośników energii, stanowiących sztywną pozycję w budżetach rodzin. Mniej płacąc za gaz czy opał, gospodarstwa domowe mogły więcej pieniędzy przeznaczyć na zaspokojenie innych potrzeb.

Efektom obniżenia się cen żywności i poprawy sytuacji dochodowej ludności był m.in. dynamiczny wzrost popytu na usługi gastronomiczne. W 2015 roku, w porównaniu z 2013 rokiem, przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych na gastronomię zwiększyły się realnie o 51,6%. W 2015 roku udział nominalnych wydatków na żywność poza domem w wydatkach gospodarstw domowych na żywność i napoje bezalkoholowe wyniósł 15,6%, wobec 9,9% w 2013 roku i 6,8% w 2008 roku.

Istotnie zmieniła się struktura wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych. Generalnie można wskazać dwa zasadnicze kierunki przemian dokonujące się w tej strukturze. Pierwszy wiąże się ze spadkiem udziału wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w całości wydatków, a drugi ze wzrostem udziału wydatków na towary nieżywnościowe i usługi. W 2015 roku przeciętne miesięczne wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe w przeliczeniu na osobę w gospodarstwach domowych ogółem stanowiły 24,0% wydatków całkowitych, w 2013 roku – 24,9%, a w 2008 roku – 25,6%. Spadek udziału żywnościowych wydatków w domowych budżetach w okresie spowolnienia gospodarczego był efektem ograniczenia popytu na żywność [Świetlik 2013b], podczas gdy w latach 2014–2015 był efektem obniżenia się cen artykułów żywnościowych. Drugi kierunek przemian w strukturze wydatków gospodarstw domowych odzwierciedla znaczący wzrost rangi usług i towarów nieżywnościowych, w tym m.in. usług świadczonych przez restauracje i hotele, odzieży i obuwia, wyposażenia mieszkania oraz grupy pod nazwą pozostałe wydatki na towary i usługi⁵ [GUS 2016, s. 274–275]. Przeprowadzone analizy wskazują wyraźnie na wzmoczenie preferencji konsumentów dla tych dóbr i usług w latach 2014–2015 w stosunku do lat wcześniejszych (2009–2013).

⁵Pozostałe wydatki obejmują m.in.: środki higieny osobistej, kosmetyki, usługi fryzjerskie, artykuły papiernicze, biżuterię, usługi finansowe i ubezpieczeniowe.

W hierarchii konsumpcyjnych wydatków nie odnotowano znaczących zmian. W latach 2014–2015 gospodarstwa domowe największe preferencje przypisywały żywności. Na drugiej pozycji plasowało się użytkowanie mieszkania i nośniki energii, na trzeciej transport, na czwartej rekreacja i kultura, a na piątej – tzw. pozostałe wydatki obejmujące m.in. higienę osobistą. Kolejne miejsca zajmowały wydatki na odzież i obuwie, zdrowie, wyposażenie mieszkania i łączność oraz usługi restauracyjne i hotelowe. Najmniejszą wagę konsumenci przykładali do zakupów alkoholu i tytoniu oraz wydatków na edukację.

Popyt na podstawowe grupy żywności

W badaniach budżetów gospodarstw domowych GUS wyróżnia dziewięć podstawowych grup wydatków żywnościowych. Są to wydatki na: pieczywo i produkty zbożowe; mięso, podroby i przetwory mięsne; ryby i owoce morza; mleko; sery i jaja; oleje i pozostałe tłuszcze; owoce; warzywa; grupę obejmującą: cukier, dżem, miód, czekoladę i wyroby cukiernicze oraz napoje bezalkoholowe. W niniejszym artykule wydatki rozpatrywane będą w podziale na dziesięć grup, z wyodrębnieniem wydatków na artykuły mleczarskie oraz jaja. Analizując zawarte w tabeli 4 dane obrazujące poziom i dynamikę tych wydatków, można zauważyć, że w 2015 roku, w porównaniu z 2013 rokiem, wraz ze spadkiem cen żywności konsumenci ograniczyli pulę pieniędzy na zakup artykułów żywnościowych i napojów bezalkoholowych średnio o 0,8%.

Znacząco spadły nominalne wydatki na tłuszcze (o 8,6%) i jaja (o 7,6%). W mniejszym stopniu, bo o 2,4%, ograniczono wydatki na artykuły mleczarskie i mięsne, a w najmniejszym – na pieczywo i produkty zbożowe (o 0,8%). Wzrosły natomiast preferencje gospodarstw domowych dla owoców, ryb, warzyw i napojów bezalkoholowych, co znalazło wyraz w zwiększeniu wydatków na zakup tych produktów o 1,1 – 8,8%.

W ocenie zmian rzeczywistego popytu na poszczególne grupy artykułów żywnościowych niezbędne jest odniesienie nominalnych wydatków do cen tych towarów płaconych przez konsumentów. Wyniki przeprowadzonych obliczeń pokazują, że najbardziej, bo o 10,0% zwiększył się popyt na owoce. Znacząco wzrosły realne wydatki na ryby i warzywa (po 5,5%). Było to interesujące zjawisko, gdyż w badanym okresie cena ryb wzrosła względem pozostałych produktów białka zwierzęcego. Wzmożenie popytu na warzywa wynikało z dążenia konsumentów do odbudowy niskiego poziomu spożycia tych produktów z lat 2012–2013. Wzrosły realne wydatki na napoje bezalkoholowe (o 3,7%), na grupę produktów obejmującą: cukier, dżem, miód, czekoladę i wyroby cukiernicze (o 2,5%) oraz na artykuły mięsne (o 1,7%) i jaja (o 0,7%). Zmniejszyły się na-

Tabela 4

Przeciętne miesięczne wydatki gospodarstw domowych na wybrane grupy artykułów żywnościowych

Wyszczególnienie	Przeciętne miesięczne wydatki [zł/os.]			Dynamika wydatków realnych [%]	
	2008	2013	2015	2013/ /2008 = 100	2015/ /2013 = 100
Żywność i napoje bezalkoholowe	231,14	264,36	262,32	95,4	101,9
Żywność	212,08	241,60	238,89	94,6	101,6
Pieczywo i produkty zbożowe	38,32	41,28	40,94	89,1	99,5
Mięso, podroby i przetwory mięsne	62,06	70,73	69,00	91,9	101,7
Ryby i przetwory rybne	6,87	8,10	8,52	92,2	105,5
Mleko i produkty mleczne	28,49	30,3	29,57	97,3	97,0
Jaja	5,06	6,71	6,20	95,5	100,7
Oleje i pozostałe tłuszcze *	11,06	11,87	10,85	87,7	98,0
Owoce i przetwory	13,79	15,01	16,33	91,5	110,0
Warzywa i przetwory	24,09	27,95	28,25	97,7	105,6
Cukier, dżem, miód, czekolada i wyroby cukiernicze	13,94	16,84	16,00	98,9	102,5
Napoje bezalkoholowe	19,07	22,76	23,43	104,2	103,7

*Zgodnie z klasyfikacją produktów obowiązującą od 2013 roku, wydatki na tłuszcze nie obejmują wydatków na boczek surowy.

Źródło: GUS [2009–2016a], niepublikowane dane GUS i obliczenia własne.

tomiast realne wydatki gospodarstw domowych na produkty mleczne (o 3,0%), tłuszcze (o 2,0%) oraz pieczywo i produkty zbożowe (o 0,5%).

Jeśli przyjrzeć się hierarchii wydatków gospodarstw domowych na żywność, można zauważyć, że najbardziej preferowane są artykuły mięsne, które w 2015 roku absorbowały 28,9% wydatków żywnościowych. Dalsza kolejność produktów żywnościowych, które najchętniej spożywali polscy konsumenci, była następująca: pieczywo i produkty zbożowe (17,1%), artykuły mleczarskie (12,4%), warzywa (11,8%), owoce (6,8%), cukier i wyroby cukiernicze (6,7%), tłuszcze (4,6%), ryby (3,6%), jaja (2,6%). Przeprowadzone analizy dowodzą, że w tej dziedzinie preferencje konsumentów ulegają zmianom. Porównując strukturę wydatków gospodarstw domowych na żywność w 2015 roku ze strukturą w latach 2013 i 2008 można dostrzec wyraźny efekt substytucyjny polegający na zastępowaniu mięsa rybami oraz osłabienie preferencji przypisywanych tłuszczom i artykułom zbożowym, przy wzmocnieniu rangi warzyw i owoców.

Substytucje wewnątrzgrupowe

Przyrost wydatków realnych nie jest równoznaczny z faktycznym wzrostem poziomu konsumpcji. Na wielkość popytu mierzonego wartością wydatków wpływają nie tylko ceny towarów, ale także struktura koszyka zakupów. Odpowiednim miernikiem zmian w konsumpcji jest więc wolumen spożycia. W tabeli 5 zestawiono przeciętne miesięczne spożycie monitorowanych przez GUS podstawowych artykułów żywnościowych na osobę w gospodarstwach domowych ogółem w latach 2013 i 2015. Analizując je, można zauważyć zmniejszenie się wolumenu spożycia żywności. Złożyły się na to malejące spożycia większości jej grup (wszystkich, z wyjątkiem mięsa i owoców). W celu empirycznej we-

Tabela 5

Przeciętne miesięczne spożycie wybranych artykułów żywnościowych w gospodarstwach domowych

Wyszczególnienie	2013	2015	
		kg/osobę	2013 = 100
Pieczywo i produkty zbożowe	6,45	6,06	94,0
Mięso i przetwory	5,26	5,27	100,2
mięso wołowe	0,08	0,09	112,5
mięso wieprzowe	1,30	1,34	103,1
mięso drobiowe	1,51	1,53	101,3
Ryby i przetwory	0,34	0,33	97,1
Mleko i przetwory	5,18	4,94	95,4
sery dojrzewające	0,38	0,40	105,3
twarogi	0,44	0,43	97,7
Jaja [szt.]	12,17	11,76	96,6
Tłuszcze	1,23	1,15	93,5
masło	0,25	0,26	104,0
pozostałe tłuszcze zwierzęce	0,09	0,08	88,9
Owoce	3,43	3,59	104,7
Warzywa	9,03	8,68	96,1
ziemniaki	4,03	3,69	91,6
Cukier, dżem, miód, czekolada i wyroby cukiernicze	1,89	1,83	96,8
cukier	1,17	1,09	93,2
Kawa, herbata, kakao i czekolada w proszku	0,25	0,24	96,0
Napoje bezalkoholowe [!]	8,28	9,07	109,5

Źródło: GUS [2014, 2016, s. 167–169], niepublikowane dane GUS i obliczenia własne.

ryfikacji zjawiska zsumowano przeciętne miesięczne spożycie artykułów żywnościowych na osobę. Zgodnie z wynikami obliczeń w 2015 roku całkowita masa spożywanej żywności wyniosła 41,9 kg, podczas gdy dwa lata wcześniej wynosiła 42,2 kg⁶. Spadkowi ilościowej konsumpcji żywności towarzyszył wzrost poziomu wydatków realnych, co może świadczyć o wzroście udziału w koszyku zakupów produktów o wyższej cenie jednostkowej. Wskazują na to szczegółowe analizy struktury koszyka ukazujące głębokie zmiany ilościowe i jakościowe w obrębie każdej grupy żywności.

W grupie **produktów zbożowych** spadła konsumpcja pieczywa, mąki i płatków śniadaniowych, a wzrosła m.in. pieczywa chrupkiego, chleba tostowego, wafli, rogalików, bułeczek, krakersów, pieczywa cukierniczego, ciast i ciasteczek. Wzrósł popyt na pizze i gotowe wyroby mączne: naleśniki, krokiety, pierogi, kluski, tortille, paszteciki. Znacząco wzrosło zainteresowanie konsumentów żywnością dietetyczną produkowaną na bazie przetworów zbożowych, koncentratami ciast w proszku oraz mieszankami do przygotowania wyrobów piekarniczych i ciastkarskich. W 2015 roku, w porównaniu z 2013 rokiem, gospodarstwa domowe zwiększyły wydatki realne na zakup tych produktów o 7,0–15,0% [Świetlik 2015, 2016, s. 17, 40].

Wyraźnie zmieniły się preferencje konsumentów wobec **artykułów mięsnych** – zmniejszający się popyt na przetwory mięsne, coraz większy popyt na mięso surowe. Zmniejszenie się cen wieprzowiny skutkowało nie tylko wzrostem konsumpcji mięsa wieprzowego, lecz także znaczącym, nienotowanym od lat, zwiększeniem się popytu na wołowinę. Spadek cen kurcząt nie spowodował zwiększenia konsumpcji tego mięsa, lecz mięsa gęsi, kaczek i indyków, tj. droższych rodzajów drobiu. Spadkowi spożycia wędlin towarzyszył wzrost spożycia pasztetów i wyrobów garnażeryjnych z mięsa, takich jak: tatar, flaki, kotlety, ozory i szynka w galarecie, pieczeń rzymska, drób faszerowany, golonki, galarety i pasty mięsne, kurczaki z rożna, kurczaki wędzone itp. W latach 2014–2015 wzrost wydatków realnych na te wyroby sięgał 15,0%.

Poziom spożycia **ryb** w gospodarstwach domowych szacowany na podstawie danych budżetowych GUS jest niepełnym jego obrazem, gdyż nie obejmuje przetworów z ryb. Analiza wydatków na przetwory rybne wskazuje na dynamiczny wzrost spożycia tych produktów w ostatnich latach. Na tej podstawie można zakładać, że w 2015 roku łączna konsumpcja ryb i przetworów rybnych

⁶W obliczeniach łącznej masy spożywanej żywności uwzględniono spożycie: pieczywa i produktów zbożowych, mięsa i przetworów mięsnych, ryb, produktów mlecznych, jaj, tłuszczów jadalnych, owoców i przetworów, warzyw i przetworów, cukru, dżemów, miodu, czekolady i wyrobów cukierniczych, lodów, kawy, herbaty, kakao w proszku, napojów bezalkoholowych i soli. Przyjęto, że: 1 l mleka = 1,0293 kg, 1 jajo = 0,0556 g, 1 l oleju = 0,92 kg, 1 l napojów bezalkoholowych = 1 kg.

utrzymała się na takim samym poziomie, jak w 2013 roku. Wprawdzie ryby, w przeciwieństwie do innych produktów, staniały w tym czasie minimalnie, lecz spadek cen innych grup żywności pozwolił konsumentom na wygospodarowanie środków z przeznaczeniem na zakup ryb. Preferencje konsumentów w przypadku tej grupy żywności były wyraźnie określone. Konsumentów znacząco ograniczyło spożycie ryb mrożonych na rzecz ryb świeżych i owoców morza, tj. produktów o wyższych cenach jednostkowych.

W grupie **artykułów mleczarskich** przesunięcia strukturalne polegały przede wszystkim na obniżeniu się udziału mleka płynnego w łącznej konsumpcji tych produktów, przy wzroście udziału wyrobów mlecznych wysoko przetworzonych. Ograniczono spożycie twarogów, a zwiększono serów dojrzewających. Spadkowi spożycia mleka pitnego i twarogów towarzyszył wzrost popytu gospodarstw domowych na napoje mleczne (kefiry, maślanki) i desery twarogowe, serki „Danio”, serki homogenizowane smakowe i „Danonki” oraz inne produkty na bazie mleka. Ich ilościowe spożycie nie jest monitorowane przez GUS. Z badań budżetów gospodarstw domowych wynika, że w latach 2014–2015 wzrost realnych wydatków na te produkty wyniósł ponad 12,0%. Spośród **tłuszczów** konsumenci najbardziej preferowali masło oraz oliwę z oliwek. Świadczy o tym wydatny wzrost konsumpcji masła, stymulowany spadkiem cen oraz stabilizacją popytu na oliwę z oliwek, przy ograniczeniu spożycia pozostałych tłuszczów, w tym zwłaszcza wieprzowych.

W grupie **owoców** charakterystycznym zjawiskiem była substytucja produktów krajowych produktami z importu. Spadek konsumpcji jabłek (pomimo obniżki cen) został zawiązką zrekompensowany przez wzrost konsumpcji bananów, owoców jagodowych i pestkowych (o 6,0–13,0%) oraz pochodzących głównie z importu – gruszek, melonów, arbuź, ananasów, granatów i kiwi (o 27,0%).

Do spadku spożycia **warzyw** przyczyniło się przede wszystkim zmniejszenie konsumpcji ziemniaków. Łączne spożycie warzyw pozostałych nie uległo zmianie, przy istotnych zmianach jego struktury. Zmalało spożycie pospolitych warzyw gruntowych, w tym zwłaszcza marchwi, buraków i kapusty oraz warzyw kwaszonych (ogórków i kapusty). Znacząco natomiast wzrosło zapotrzebowanie gospodarstw domowych na warzywa ciepłolubne (pomidory, papryka), pieczarki, jak również przetwory warzywne, zwłaszcza pomidorowe i grzybowe, mieszanki warzywne mrożone, surówki oraz miksy produktowe (np. warzywa z mięsem). Wzrosła popularność warzyw pochodzących z importu, w tym m.in. bakłażanów, karczochów, kopru włoskiego, endywii, a z rodzimych gatunków – bobu, cykorii, cukinii, kabaczków, dyni, szparagów i brokułów⁷. Wyraźnie

⁷Potwierdzają to wyniki badań Zakładu Owoców i Warzyw IERiGŻ-PIB.

wzrosły preferencje konsumentów dla przetworów ziemniaczanych, takich jak: purée, płatki ziemniaczane, placki ziemniaczane (również w proszku), kopytka, pyzy, knedle, kiszka ziemniaczana, frytki i chipsy.

Spadkowi spożycia **cukru** towarzyszył wydatny wzrost konsumpcji czekolady, wyrobów cukierniczych i lodów. O sile preferencji wobec czekolady i wyrobów czekoladowanych świadczy fakt, że ich wzmożenie nastąpiło pomimo rosnących cen, spowodowanych wzrostem cen kakao na zagranicznych rynkach. Zmalała natomiast konsumpcja dżemów i marmolad, co wiązało się głównie z ograniczeniem domowego przetwórstwa.

Przeprowadzone analizy pokazują, że ekonomiczne uwarunkowania związane ze spadkiem cen artykułów żywnościowych i wzrostem dochodów ludności w latach 2013–2015 silnie zdeterminowały zachowania konsumentów na krajowym rynku żywnościowym. Ich efektem była dekonsumpcja żywności, której towarzyszyły charakterystyczne przesunięcia wewnątrzgrupowych struktur oraz zmiany jakościowe przebiegające w kierunku większego zainteresowania gospodarstw domowych produktami o wyższej jakości i większej wartości dodanej, produktów wygodnych w użyciu, oszczędzających czas na przygotowanie posiłków wpływających na urozmaicenie i wartość żywieniową diety. Skład koszyka dóbr żywnościowych świadczy o tym, że większa ekonomiczna dostępność żywności sprzyjała preferowaniu przez konsumentów droższego i jakościowo lepszego wariantu żywienia.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone analizy i rozważania ukazują złożoność zjawisk i problemów związanych z rozwojem konsumpcji żywności w latach 2014–2015 i pozwalają na sformułowanie następujących ocen i wniosków:

1. W warunkach ożywienia gospodarczego, przyspieszenia dynamiki wzrostu dochodów ludności i spadku cen artykułów żywnościowych wzrosła skłonność konsumentów do zakupów żywności. Zwiększył się popyt gospodarstw domowych na żywność mierzony realną wartością wydatków w ujęciu na osobę, po pięciu latach ich bezwzględnego spadku.
2. Wzrostowi popytu na żywność towarzyszyły: spadek popytu na napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe oraz przyspieszenie tempa wzrostu popytu na artykuły nieżywnościowe i usługi.
3. Istotnie zmieniła się struktura wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych. Spadł udział wydatków żywnościowych w całkowitych wydatkach, przy wzroście rangi towarów nieżywnościowych i usług w realizowanej konsumpcji. Obniżył się udział wydatków na mieszkanie i nośniki

energii w wydatkach ogółem, co umożliwiło poprawę zaspokojenia pozostałych potrzeb. Wzrósł natomiast udział wydatków na wyposażenie mieszkania, rekreację i kulturę oraz usługi świadczone przez restauracje i hotele, tj. wydatków będących przedmiotem tzw. swobodnego wyboru, świadczących o wzroście poziomu życia i unowocześnieniu procesu konsumpcji.

4. Jednostkowe spożycie artykułów żywnościowych w gospodarstwach domowych uległo dość dużym zmianom o charakterze ilościowym i jakościowym. Analiza statystycznych poziomów spożycia poszczególnych grup produktów żywnościowych i poszczególnych produktów w przeliczeniu na osobę wskazuje na zmniejszenie się wolumenu spożycia żywności.
5. Spadek łącznej masy spożywanej żywności na osobę, przy wzroście wydatków realnych oznacza wybór droższego, jakościowo lepszego wariantu żywienia. Szczegółowe analizy konsumpcji ujawniły efekty substytucyjne obniżenia cen żywności polegające na wzroście w koszyku zakupów udziału produktów o wyższych cenach jednostkowych, bardziej przetworzonych, o większej wartości dodanej, wygodnych w użyciu, oszczędzających czas na przygotowanie posiłków, wpływających na urozmaicenie i wartość żywieniową diety.
6. Spadek cen żywności i wzrost siły nabywczej dochodów doprowadziły do wzrostu znaczenia żywienia poza domem i zwiększenia popytu na usługi gastronomiczne.
7. Wskazane tendencje były obserwowane w latach wcześniejszych, lecz w warunkach deflacji uległy wyraźnemu nasileniu. Z tego można wnioskować, że przemiany jakościowe w spożyciu żywności mają charakter obiektywny i będą kontynuowane niezależnie od wahań koniunktury, przy nieustannej substytucji pomiędzy grupami i w obrębie grup produktów.

Literatura

- ALTKORN J., KRAMER T. (red.), 1998: *Leksykon marketingu*, PWE, Warszawa.
- BACKER G.S., 1990: *Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich*, PWN, Warszawa.
- BEGG D., VERNASCA G., FISCHER S., RUDIGER D., 2014: *Mikroekonomia*, PWE, Warszawa.
- BEKSIK J. (red.), 2000: *Ekonomia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- BYWALEC Cz., RUDNICKI L., 2002: *Konsumpcja*, PWE, Warszawa.
- FAO, 2017: *FAO Food Price Index*, January, <http://www.fao.org> [dostęp: 2.02.2017].
- GUS, 2009–2016a: *Budżety gospodarstw domowych z lat 2009–2016*, Warszawa.
- GUS, 2009–2016b: *Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej z lat 2009–2016*, Warszawa.
- GUS, 2014: *Budżety gospodarstw domowych w 2013 r.*, Warszawa. 167–169.

- GUS, 2015a: *Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2014)*, Warszawa, 35.
- GUS, 2015b: *Koniunktura konsumencka. Grudzień 2015 r.*, Warszawa.
- GUS, 2016: *Budżety gospodarstw domowych w 2015 r.*, Warszawa.
- KOTLER PH., 1994: *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Gebethner i s-ka, Warszawa.
- KOWRYGO B., 2000: *Studium wpływu gospodarki rynkowej na sferę żywności i żywienia w Polsce*, Wydaw. SGGW, Warszawa, 29.
- MARCZEWSKI K. (red.), 2011: *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2009–2012*, IBRKiK, Warszawa.
- MYNARSKI S., 1987: *Analiza rynku*, PWN, Warszawa.
- NASIŁOWSKI M., 2016: *System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii*, wyd. 7, red. nauk. M. Garbicz, Key Text, Warszawa.
- OSIŃSKA M. (red.), 2007: *Ekonometria współczesna*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń.
- ROTHBARD MURRAY N., 2007: *Ekonomia wolnego rynku*, t. I, Fijor Publishing Chicago, Warszawa.
- ŚWIETLIK K., 2008: *Ceny żywności w procesie rynkowych przemian polskiej gospodarki (1994-2004)*, IERiGŻ-PIB, Studia i Monografie 141.
- ŚWIETLIK K., 2009: *Cenowe dylematy rynku żywnościowego w 2009 r.*, Przemysł Spożywczy 6, 4–8.
- ŚWIETLIK K., 2013a: *Konsumpcja i ceny żywności pod presją spowolnienia gospodarczego*, Handel Wewnętrzny 2, 47–61.
- ŚWIETLIK K., 2013b: *Malejąca konsumpcja żywności*, Przemysł Spożywczy 12, 6–9.
- ŚWIETLIK K. (red.), 2015: *Popyt na żywność. Stan i perspektywy*, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Analizy Rynkowe 16, 37.
- ŚWIETLIK K. (red.), 2016: *Popyt na żywność. Stan i perspektywy*, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Analizy Rynkowe 17.
- The World Bank, 2014: *Food Price Watch* 16, February, Washington D.C.
- WINNICZUK L. (red.), 1994: *Mały słownik polsko-laciński*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- ŻELAZNA K. (red.), 2002: *Ekonomika konsumpcji. Elementy teorii*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.

Abstrakt

Celem artykułu jest zobrazowanie oraz ocena zmian poziomu i struktury wydatków gospodarstw domowych na żywność, a także spożycia żywności w gospodarstwach domowych w warunkach deflacji w latach 2014–2015. W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że spożycie żywności uległo dużym ilościowym i jakościowym zmianom. Wzrosły realne wydatki gospodarstw domowych na żywność, po spadkach notowanych w latach 2009–2013. Jednocześnie nastąpiło zmniejszenie wolumenu spożycia żywności, co oznacza przesunięcie

preferencji konsumentów w kierunku droższego wariantu wyżywienia. Zmalał popyt gospodarstw domowych na proste, nieprzetworzone produkty spożywcze, a wzrósł – na artykuły żywnościowe wysoko przetworzone, o wyższej jakości, wygodne w użyciu, oszczędzające czas na przygotowanie posiłków, wpływające na urozmaicenie i podniesienie wartości żywieniowej diety. Znacznie wzrosły wydatki gospodarstw domowych na usługi gastronomiczne. Skala tych zjawisk wskazuje na wyraźną zmianę preferencji nabywców żywności.

Słowa kluczowe: deflacja, ceny żywności, gospodarstwo domowe, konsumpcja żywności, wydatki na żywność

Consumer preferences in the food market in Poland during deflation in 2014–2015

Abstract

The objective of this article is to illustrate the changes in prices of food products in Poland during 2013–2015, to assess the level and structure of household expenditure and consumption of food during the period of deflation compared to the previous period. On the basis of the analyses it was concluded that consumption of food changed considerably both quantitatively and qualitatively. After five years of systematic decline, real household expenditure on food increased. At the same time, there was a decrease in the volume of food consumed, which shows a change in consumer preferences towards more expensive foods types. The demand of households for simple, unprocessed food products fell, while that for highly processed, time-saving in preparation, convenience foods of higher quality and greater variety which increase the nutritional value of the diet, increased. Household expenditure on eating out grew significantly. The scale of these phenomena points to a permanent change in the preferences of consumers.

Key words: deflation, prices of foods, households, consumption of food, expenditure on food